

Jsou družstevní záložny dynamit?

V současné době se dostává sektor družstevních záložen do problémů. Jsou to jen dočasné výkyvy, či se jedná o dynamit? Mají záložny své místo na českém finančním trhu? Nebo se bude opakovat historie a kampeličky se opět vrátí do propadliště dějin? Na tyto otázky se pokouší odpovědět následující článek.

„Kampeličky, raiffeisenky, ústavy lidového peněžnictví“, to všechno jsou historická synonyma pro družstevní záložny. Historická proto, že v současnosti tyto instituce již svoji původní funkci zřejmě neplní. V roce 1858 byla založena ve Vlašimi první kampelička na našem území, v následujících deseti letech se počet zvýšil až na 150. Důvodem jejich rozmachu byla vzrůstající potřeba českých podnikatelů získat financování, které bylo velmi obtížné získat od bank, jež v té době byly vesměs v německých rukách. V roce 1929 došlo k vrcholu kampeliček na českém území, jejich počet dosáhl 4 190 a spravovaly celkem 3,2 miliardy Kč pro 620 000 klientů, tedy dvanáctkrát více klientů než dnes.

Za první republiky byly kampeličky lokální a skutečně malé (průměrně 150 klientů). Financovaly drobnější podnikatele, „řízení rizika“ bylo podpořeno tím, že se všichni vzájemně znali.

Po sametové revoluci se zde objevily snahy navázat na tradici kampeliček, ale bezúspěšně. Špatný institucionální rámec a nízké nároky na jejich personální kapacity zapříčinily, že kampeličky mohly být zakládány často podvodníky a řízeny „amatéry“ v oblasti řízení rizik. České kampeličky byly koncem 90. let vysoce rizikové, neboť si k nim chodili půjčovat rizikové klienti, kteří byli odmítnuti v bankách. Zjednodušeně lze říci, že český podnikatel si v té době nejdříve šel zažádat o úvěr do ČSOB, České

spořitelny a Komerční banky, poté do IPB a když ani tam neuspěl, zkusil to v malé bance a nakonec v kampeličce. Když se ukázaly miliardové ztráty ve velkých bankách, bylo jasné, že další instituce včetně kampeliček na tom budou ještě hůř, a tak se také stalo. Zatímco v roce 1999 u nás působilo 127 družstevních záložen, o pět let později to bylo pouze 33.

Od 90. let vzniklo a zaniklo více než 100 kampeliček, většinou skončily s mnohamiliardovými ztrátami (vytunelovány nebo neuřízeny). Dnes jich zůstává 13, dvě z nich s aktuálními problémy, ostatní za dohledu ČNB.

A jaká je situace dnes? Nazval bych to déjá vu, soudě dle analýzy bankovních rizik podpořeného statistikami a úkony ČNB. Některé kampeličky zjevně vykazují stejné závady jako ty v 90. letech, jak naznačují současné příklady Metropolitního spořitelního družstva (MSD) a WPB Capital. Existuje podezření, že MSD uměle navyšovalo vlastní kapitál přes propletenec firem z vlastních zdrojů, resp. ze zdrojů klientů. Statistiky ČNB také ukazují vysoký podíl neplacených úvěrů u kampeliček oproti bankám, naopak kampeličky vykazují nízké krytí těchto špatných úvěrů opravnými položkami. Úsměvně potom působí, když MSD za rok 2012 více než zdvojnásobilo svou bilanční sumu a stále vykazovalo podíl špatných úvěrů pod 1 %. Jak tomu někdo mohl věřit?

Problémy lze očekávat i u ostatních kampeliček, jejichž byznys model je ještě rizikovější než v minulosti. Zdraví bank závisí primárně na kvalitě jejich aktiv, financování je sekundární problém. Současné kampeličky nejenže opět čelí vysokému kreditnímu riziku na straně aktiv (půjčují rizikovým klientům a spřízněným osobám), zároveň jim nově významně roste i likviditní riziko (začaly se financovat ze spořicíh účtů, které jsou sice z povahy věci velice rizikové pro poskytující instituci, nicméně jsou atraktivní pro klienta). Oboje znamená smrtelnou kombinaci pro rizikový profil těchto „kasinových“ institucí. Řízení jejich operačního rizika je taktéž problém, jak dokládá vyšetřování podvodů v MSD. V budoucnu budou kampeličky podobně jako banky čelit i tržnímu riziku, až dojde ke zvýšení sazeb. Tato kombinace rizik společně s nízkou personální kapacitou vrátí časem kampeličky zpět do propadliště dějin.

Bohužel zde existuje stoprocentní pojištění vkladů do zhruba 2,5 milionu Kč (tzv. institucionalizovaný morální hazard) – klient nerozlišuje mezi dobrou a špatnou institucí. Jistým ponaučením by mohlo být zmrazení vkladů klientů u MSD, kteří se k nim jen tak nedostanou, protože nejsou splněny zákonné podmínky pro výplatu z Fondu pojištění vkladů (FPV). Pro snížení morálního hazardu bych navrhoval snížení stoprocentní úrovně pojištění vkladů či zavedení progresivní daně z přijatého plnění od FPV, tj. čím více by klient z FPV dostal, tím vyšší daň by zaplatil (například v rozmezí 10–30 %). Ovšem ani pojištění vkladů klienty dostatečně nechrání – zastavení výplat znamená potíže při placení splátek hypoték, pojištění, SIPO. Neznamená to zahájení výplat z fondu – peníze mohou „zamrznout“ na mnoho měsíců.

Dobrou zprávou zůstává, že 13 kampeliček se svými aktivy ve výši 40 miliard Kč tvoří méně než 1 % aktiv

Petr Teplý vyučuje finance a bankovníctví na VŠE a na Institutu ekonomických studií FSV UK, kde získal doktorát v oboru ekonomie. Studoval též v Rakousku, USA a na Novém Zélandu. Pravidelně přednáší na zahraničních konferencích a univerzitách včetně State University of New York a Harvard University. V rámci svého výzkumu se podílel na více než 100 odborných studiích a 10 knihách.

českého bankovního sektoru. Nicméně mohou být zdrojem systematického rizika a přenést nejistotu svých klientů na ostatní zdravé finanční instituce. Pozitivní je aktuální návrh novely zákona o spořitelních a úvěrních družstvech, který počítá s omezením bilanční sumy kampeliček na 5 miliard Kč, navýšením jejich kapitálu a zdvojnásobením jejich příspěvku do FPV na 0,04 % z objemu pojištěných vkladů.

Výše uvedené implikuje, že kampeličky jsou dynamit a jejich obchodní model je neudržitelný. Zaráží mě, že si to stále 54 000 jejich klientů neuvědomuje. Co říci závěrem? Kdo si chce zahrát v kasinu, ať si uloží peníze do kampeličky na spořicí účet!

Petr Teplý
externí konzultant